

MAAILMAN Historia

SAGA
EGMONT

**SOTA VIILENEE
KYLmäKSI**

MAAILMAN Historia

 SAGA
EGMONT

Maailman Historia

Sota viilenee kylmäksi

SAGA Egmont

Sota viilenee kylmäksi

Cover image: Getty Images

Copyright © 2020 Maailman Historia and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726383638

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

Rautaesirippu jakoi euroopan

Akselivaltojen antautuessa vuonna 1945 kuuden vuoden kauhut olivat viimein ohi. Rauhaa ei kuitenkaan kestänyt pitkään, ennen kuin sodan uhka kasvoi jälleen.

Neuvostoliitto ja Yhdysvallat asettuivat oman blokkinsa johtoon kapitalismin ja kommunismin välisessä kylmässä sodassa, joka olisi voinut kuumentua koska hyvänsä, jos suurvallat olisivat päättäneet laukaista äskettäin kehitetyt ydinpomminsa.

Vuoden 1956 kansannousussa Unkarin kansa yritti puhkaista ”rautaesiripun”, joka sulki Neuvostoliiton hallitseman Itä-Euroopan asukkaat taakseen. Muitakin verisiä selkkauksia puhkesi 1950-luvulla, kuten Koreassa, missä sota vaati miljoonia ihmishenkiä. MAAILMA SODASSA -kirjasarjan osa 24 käsittelee kylmän sodan alkuvuosia.

Kiinnostavia lukuhetkiä!

1. Veljestaistelu käynnisti kylmän sodan

Toisen maailmansodan jälkeistä rauhaa oli kestänyt vasta vuoden, kun Kreikan karussa vuoristossa luotisarjat kaikuivat jälleen. Kommunistit ja konservatiivit taistelivat kiivaasti vallasta, ja pian itä- ja länsiblokin kilpailevat suurvallat sekaantuivat taisteluihin.

Sissisotilaiden kolonna eteni vaiti pimeään yön halki kohti pientä ja uneliasta Litóchoron kaupunkia Ólymposvuoren juurella Pohjois-Kreikassa. Muutama vuosi aiemmin miehet olivat taistelleet partisaaneina Hitlerin miehitysjoukkoja vastaan, mutta tänä yönä maaliskuussa 1946 aseet suunnattaisiin kohti toisia kreikkalaisia. Joukon 33 sotilasta olivat aseistautuneet hampaita myöten, ja heillä oli kranaatinheitin sidottuna muulin selkään. Ennen kuin sotilaat tunkeutuivat Litóchoron kaduille matkalla kohteeseen, poliisiasemalle, pari miehistä kaappasi kaupungin puhelinlinjat. Kun kyläläiset eivät voineet soittaa apua, sissisotilaat saivat aloittaa hyökkäyksen.

Kaupungin poliisiasemalla santarmit ja kansalliskaartilaiset eivät olleet ehtineet saada varoitusta, kun kranaatit jo tärisyttivät rakennusta. Uneliaina ja puolipukeissa aseman 14 miestä ryntäsivät puolustukseen mutta saivat vastaansa luotisateen. 6-7 santarmia ja sotilasta sai surmansa, loput luovuttivat epätasaisen kamppailun ja nostivat kätensä ilmaan.

Hyökkääjät jättivät poliisit henkiin, sytyttivät poliisiaseman tuleen ja katosivat takaisin pimeään. Tehtävän oli tarkoitus varoittaa kuningasta ja hallintoa Ateenassa siitä, että Kreikan kommunistit pitäisivät puolensa, mikäli vasemmisto ei saisi hallituspaikkoja ja osuutta vallasta. Myönnytyksiin taivuttelun sijaan Litóchoron tapahtumat kuitenkin syöksivät Kreikan täydellisen tuhon partaalle, avoimeen sisällissotaan.

KOMMUNISTIT SOTIVAT NATSEJA VASTAAN

Poliittiset kiistat olivat arkea Kreikassa jo ennen kuin Litóchoron poliisiasema paloi maan tasalle. Ennen toista maailmansotaa maassa vallitsi kuninkaan tukema oikeistodiktatuuri ja poliisi jahtasi kielletyn kommunistipuolue KKE:n johtajia.

Vallan tasapaino muuttui Hitlerin hyökättyä Kreikkaan vuonna 1941. Kuningas Yrjö II ministereineen pakeni Lontooseen ja muodosti pakolaishallituksen. Poliittisen tyhjiön täytti KKE:n johto, jolla oli jo vuosien kokemus laittomista toimista. Kommunistit lietsoivat kansaa taisteluun Saksan miehitystä vastaan ja perustivat vapautusarmeijan (ELAS), josta tuli suurin vastarintaryhmä.

50 000 kommunistipartisaania sai laajoja vuoristoalueita täysin hallintaansa ja jahtasi Saksan sotilaita, kuninkaan kannattajia ja muiden vastarintaryhmien jäseniä.

Lontoossa Winston Churchill tosin piti kuningas Yrjö II:ta Kreikan laillisena hallitsijana, mutta hankalan sotatilanteen takia brittien oli tehtävä yhteistyötä ELASin kanssa.

”ELAS on Kreikan ainoa ryhmittymä, joka voi auttaa meitä tehokkaasti surmaamaan saksalaisia”, brittikenraali Henry Wilson totesi raportissaan. Britannia lähetti siten aseita ja neuvonantajia partisaaneille, vaikka kommunismia

vastustanut Churchill pelkäsikin, että ELAS yrittäisi kaapata vallan itselleen sodan jälkeen. Pääministeri oli oikeassa.

PUNAINEN VALLANKAAPPAUS EPÄONNISTUI

Kreikassa toinen maailmansota lakkasi äkisti, kun Hitler veti miehitysjoukot pois lokakuussa 1944. ELASin partisaanit olivat käytännössä maan uusia valtiaita lukuun ottamatta Ateenaa, jonka brittien pieni iskujoukko otti hallintaansa. Britit saivat pian seuraa Kreikan pakolaishallituksesta. Sitkeät neuvottelut vallasta kariutuivat, ja taistelut puhkesivat joulukuussa 1944. ELASin partisaanit saartoivat britit Ateenan keskustaan ja tekivät verisiä puhdistuksia esikaupungeissa. Satoja kreikkalaisia surmattiin epäiltyinä yhteistyöstä saksalaisten kanssa tai kuninkaan kannattamisesta.

Kuukauden kuluttua ELAS kuitenkin luovutti. Britit olivat lennättäneet maahan lisää vahvistuksia, eikä Josif Stalin tukenut kommunistista suurhyökkäystä, sillä neuvostodiktattori oli tehnyt lehmänkauppoja Churchillin kanssa.

”Sopikaamme etunäkökohdistamme Balkanilla”, Churchill oli sanonut istuessaan iltamyöhällä neuvostojohtajaa vastapäätä huipputapaamisessa Moskovassa lokakuussa 1944.

”Mitä sanot, jos te saatte 90 prosentin hallinnan Romaniassa, me saamme 90 prosentin hallinnan Kreikassa, ja Jugoslavian jaamme tasan keskenämme?” britti kysyi. Myös Unkarissa vallan oli määrä jakautua tasan Neuvostoliitolle ja Britannialle, mutta Bulgariassa Stalin saisi täyden vallan.

Pienen neuvottelun jälkeen Stalin suostui sopimukseen, jota jopa tunteilematon Churchill kutsui myöhemmin

”röyhkeäksi”. Neuvostoliiton johtaja sai sopimuksesta niin paljon irti, että hän oli valmis uhraamaan Kreikan kommunistit.

ELASin johto ei uskaltanut uhmata mahtavaa Stalinia vaan luopui aseellisesta taistelusta. Partisaaniarmeija lakkautettiin, kun luvattiin vapaat vaalit ja kansanäänestys monarkian ja tasavallan välillä. Seuraavat rauhalliset kuukaudet osoittautuivat kuitenkin vain lyhyeksi aselepojaksoksi.

PARTISAANIT TAPPOIVAT MAANMIEHIÄN

Kreikan kommunistit uskoivat keväällä 1945, että aika toimisi puolueen hyväksi. Pääsihteeri Níkos Zachariádiksen johdolla kommunistit odottivat suurvoittoa, kun kansa lähtisi vaaliurnille. Tulevaisuudennäkymät kuitenkin haalenivat pian.

Kreikan oikeistohallitus teki kaikkensa heikentääkseen ELASin vaikutusvaltaa. Saksan alaisissa sotilasyksiköissä palvelleet kreikkalaiset otettiin maan uuteen armeijaan, mutta entisiä partisaaneja ei huolittu. Poliisi alkoi pidättää ELASin jäseniä, joita syytettiin murhasta ja kreikkalaisten ryöstelystä Saksan miehityksen aikana. Lopulta vuonna 1945 peräti 20 000 vankia odotti joutumista oikeuden eteen. Osa ELASin miehistä ei päätynyt edes vankileiriin, vaan kostonjanoiset oikeistoryhmittymät ehtivät tappaa heidät.

”Koska vihollisemme jatkavat yksipuolista sisällissotaansa, vastaamme samoin: aseilla”, Zachariádis sanoi puoluekokouksessa helmikuussa 1946. Puhe oli vain sanahelinää, jolla oli tarkoitus puristaa myönnytyksiä hallitukselta. Kreikan vuoristokylissä entiset partisaanit kuitenkin saivat tarpeekseen hallituksen vainoista, ja 31.

maaliskuuta paikallinen ryhmä hyökkäsi LitÓchoron poliisiasemalle.

Tapaus oli lähtölaukaus lukuisille tehtäville keväällä 1946. Partisaanit hyökkäsivät yleensä vuoristoalueiden syrjäisille poliisiasemille, minne oli vaikea saada vahvistuksia ja missä hyökkääjät saattoivat kadota erämaahan. Sisällissota oli tosiasia, ja epäröivä Zachariádis johti sen toista osapuolta.

PARTISAANIARMEIJA PERUSTETTIIN

Níkos Zachariádis päätti yhdistää hajanaiset partisaaniryhmät armeijaksi. Sotapäällikön virkaan nousi kenraali Márkos Vafeiádis, joka oli toiminut ELASin poliittisena komissaarina toisessa maailmansodassa. Vafeiádisista tuli tarunhohteinen hahmo. Oikeistohallitus julisti kenraalin olevan ”yhteiskunnan vihollinen numero 1”, ja muut kreikkalaiset kutsuivat häntä ”Vuorten kuninkaaksi”. Ukarohkeat iskut lujittivat sissipäällikön mainetta. Partisaanit esimerkiksi tunkeutuivat Spartan kaupunkiin, rynnistivät sen vankilaan ja vapauttivat 200 vankia. Joulukuussa 1946 Márkos Vafeiádis ilmoitti, että partisaaniryhmät muodostivat yhteisen armeijan, ”Kreikan demokraattisen armeijan, DSE:n”. Monet kommunistit taistelivat Peloponnesoksen niemimaalla etelässä, mutta DSE oli erityisen vahva Pohjois-Kreikassa, missä väestö tuki taistelua. Siellä kapinallisilla oli myös avuliaita ystäviä lähellään.

NAAPURIMAAT AUTTOIVAT AATETOVEREITA

Kommunistit olivat nousseet valtaan Kreikan naapurimaissa Albaniassa, Jugoslaviassa ja Bulgariassa, ja tammikuussa 1947 maat alkoivat toimittaa DSE:lle aseita. Lisäksi maiden

hallitukset sallivat sen, että Kreikan kapinallisarmeija perusti koulutusleirejä niiden rajojen sisäpuolelle.

Jugoslavia oli Kreikan kommunistien suurin suojelija, ja se toimitti heille 35 000 kivääriä, yli 5 000 konekivääriä sekä panssarintorjunta-aseita ja miinoja. Jugoslavialaisilla oli kuitenkin tukitoimissaan taka-ajatus. Maan johtaja Josip Broz Tito haaveili saavansa Pohjois-Kreikasta Makedonian maakunnan kiitokseksi avustaan, kun sisällissota oli voitettu.

Ilman Stalinin hyväksyntää apua ei toki voitu antaa. Neuvostoliiton välit Britanniaan olivat kuitenkin viilenemässä, eikä Churchillin kanssa tehdyillä lehmänkaupoilla ollut enää niin suurta painoa Moskovassa. Neuvostojohtaja antoikin Balkanin kommunisteille luvan tukea Kreikan tovereita.

Aseavun tuella kapinallisarmeija pystyi toimimaan 70–100 miehen yksiköissä. Ryhmät olivat siten oleellisesti suurempia kuin aiemmin. Vain Britannian antamat aseet ja sotilasneuvonantajat estivät oikeistohallituksen romahtamisen Ateenassa, vaikka keväällä 1947 sen elämänlanka olikin jo vaarassa katketa.

BRITIT VETÄYTYIVÄT

Helmikuun 21. päivänä 1947 Yhdysvaltain ulkoministeriöön saapui tiedote Britanniasta. Siinä sanottiin, että Britannian kaikki tuki Kreikalle lakkaisi maaliskuun loppuun mennessä. Lontoossa aiottiin sulkea rahalippaat ja kutsua sotilasneuvonantajat takaisin kotiin.

Tiedote mietitytti Yhdysvaltain valtionhallintoa. Talous koheni, mutta suuri osa maailmaa kärsi yhä sodan jälkimainingeista. Presidentti Harry S. Truman käsitti, että vain Yhdysvallat voisi palauttaa vakauden maailmaan, ja puheessaan kongressissa 12. maaliskuuta 1947 hän ilmaisi